

УДК 332.145: 303.732.4.

ПЛАНУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Довгаль Ю.С.

*Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

На основі аналізу базових нормативних актів, стратегій та концепцій щодо регіонального розвитку, розкрито стратегічні пріоритети розвитку інноваційного потенціалу регіону та розглянуто засоби досягнення заданих пріоритетів. Із застосуванням методу аналізу ієрархій обґрунтовано проблеми та можливості, які можуть виникнути при реалізації заданих політик і сценаріїв розвитку інноваційного потенціалу регіону. Визначено суб'єкти (актори), які впливають на процес розв'язання проблем та ефективного використання можливостей при нарощенні інноваційного потенціалу регіону.

Ключові слова: регіон, інноваційний потенціал регіону, стратегічні пріоритети, стратегічне планування, аналітичне планування, метод аналізу ієрархій.

The strategic priorities of regional innovation potential development based on the analysis of basic normative acts, strategies and concepts for regional development are disclosed. Using the analytic hierarchy the challenges and opportunities that may occur while implementing the specified policies and scenarios regional innovation potential development are justified. Subjects (actors) which are influencing on the process of solving problems and effective use of opportunities for enhancing regional innovation potential are defined.

Keywords: region, the regional innovation potential, strategic priorities, strategic planning, analytic planning, analytic hierarchy process.

Актуальність проблеми. Інноваційний розвиток регіонів України на сучасному етапі ринкових реформ вимагає застосування й використання різноманітних методів планування з метою усунення розбалансованості та диспропорцій, які пов'язані із невизначеністю стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку регіону, неготовності регіонів до зростаючої конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках при перерозподілі матеріальних, фінансових та людських ресурсів, недостатньо ефективним використанням геополітичного розташування регіональних систем та комплексів.

Відсутність чітко сформульованих, науково обґрунтованих інноваційних, економічних і соціальних стратегічних пріоритетів, неврахування особливостей довгострокових тенденцій регіонального інноваційного розвитку, що формуються та діють на посткризовому етапі модернізації економіки, обумовили необхідність оптимізації застосування апробованих світовою практикою регіонального розвитку аналітичних механізмів планування стратегічних пріоритетів розвитку інноваційного потенціалу регіону.

Аналіз останніх наукових досліджень. У науково-практичній літературі питанням дослідження стратегій інноваційного розвитку держави та регіонів приділяли увагу багато економістів та науковців. Так О.І. Амоша досліджував організаційно-правові засади та соціально-економічне забезпечення активізації інноваційного процесу в державі [1]. Бубенко П.Т. розглядав питання інноваційного розвитку держави, його основні проблеми та протиріччя на прикладі інноваційно розвинених держав, а також обґрунтував напрямки та умови створення стратегії інноваційного розвитку України [2]. Особливості інноваційного розвитку регіонів та його методологічний аспект розкрито в дослідженнях Б.М. Данилишина [3]. Комплекс організаційних механізмів формування та забезпечення результативної регіональної інноваційної системи в умовах України, а також проблематика сучасних систем управління інноваційними процесами досліджувалися в роботах Л. Федулової [4]. Б.В. Буркінський визначив зміст інноваційної стратегії та її значення для соціально-економічного розвитку регіону [5]. Визначенню стратегічних завдань побудови інноваційної економіки в Україні, розвитку інституційних передумов українського інноваційного проекту та необхідності негайної розробки українського модернізаційного проекту і доктрини економіки знань в Україні присвячені праці В. Геєця [6]. З. Герасимчук в своїх роботах значну увагу приділяла ролі інформаційної компоненти у створенні інноваційного середовища регіону [7]. Питання формування політики та створення системи управління інноваційним розвитком регіону досліджував І.Г. Онищук [8]. Ключові засади формування та реалізації інноваційної стратегії розвитку України висвітлено в працях В. Семиноженко [9]. Методологію формування і практику реалізації державної політики інноваційного розвитку економіки

України, а саме концептуальні основи формування інноваційної політики України, сутність інноваційної політики держави, стратегічні пріоритети та перспективні напрями державної інноваційної політики розглянуто в працях В.С. Пономаренко[10].

Проте в роботах недостатня увага приділяється питанням визначення та кількісної оцінки вагомості стратегічних пріоритетів розвитку інноваційного потенціалу регіону. Саме цьому аспекту наукового пошуку і присвячено дослідження.

Мета роботи – визначити стратегічні пріоритети розвитку інноваційного потенціалу регіону, засоби досягнення заданих пріоритетів, а також виявити проблеми та можливості, які можуть виникнути при реалізації певних політик і сценаріїв розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. У попередніх дослідженнях автором було розглянуто стратегічні завдання розвитку інноваційного потенціалу регіону, а також здійснено прямий процес планування цілей розвитку інноваційного потенціалу регіону з використанням методу аналізу ієрархій. Подальші дослідження потребують проведення наступного етапу, а саме зворотнього процесу планування (ЗПП).

Виходячи із методики аналізу, зворотній процес планування є нормативною гілкою методу аналізу ієрархій, на противагу описовій частині цього методу – прямому процесу планування. В процесі зворотнього планування ідентифікуються політики суб'єктів, які можуть призвести до збігу ймовірного (логічного) та бажаного майбутнього. Крім ідентифікації найбільш оптимальних політик, під якими розуміють нормативно визначені та такі, що надаються загальноприйнятими процедурами прийняття рішень, засобів, для досягнення цілей, в ЗПП виявляють різноманітні проблеми та можливості, які можуть виникнути при здійсненні окремих політик та реалізації запропонованих сценаріїв. ЗПП має наступні рівні (рис. 1):

- 1 рівень (фокус проблеми) – бажане майбутнє;
- 2 рівень – бажані сценарії майбутнього;
- 3 рівень – проблеми та можливості, що виникають при реалізації майбутнього;
- 4 рівень – суб'єкти (актори), які контролюють ці проблеми;

5 рівень – цілі (або політики) окремих суб'єктів, що прагнуть впливати на інших суб'єктів [11, 12].

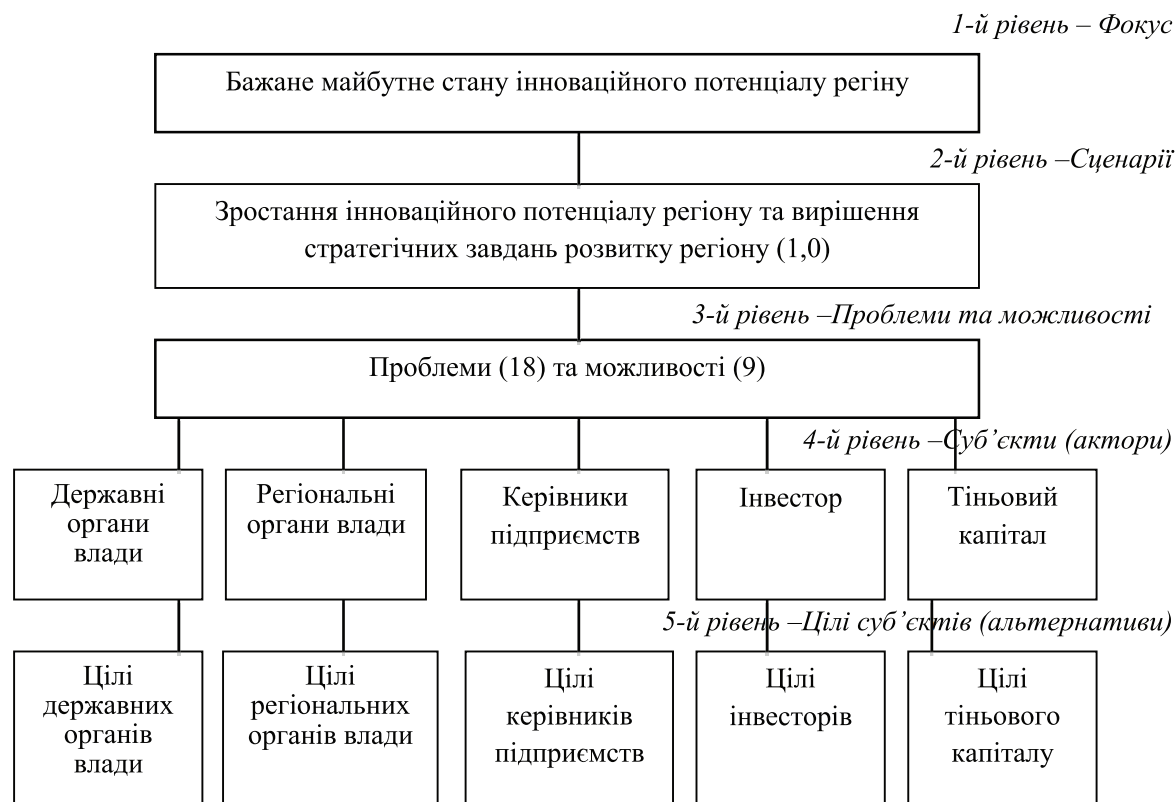

Рис. 1. Схема зворотнього процесу планування

Складено автором на основі [11]

Таблиця 1. Проблеми та можливості, що виникають при реалізації бажаного сценарію розвитку інноваційного потенціалу регіону

Проблеми	Можливості
1	2
1) нерозвиненість нормативно-правової бази інноваційної діяльності; 2) нерозвиненість інноваційної інфраструктури; 3) недостатня кількість податкових пільг і субсидій для стимулювання інноваційної активності; 4) відсутність ефективних механізмів взаємодії держави з підприємницьким сектором; 5) відсутність інноваційної культури; 6) недостатність інформації про нові технології, ринки збуту;	1) запровадження пільгового оподаткування та субсидювання інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів, пільговий режим амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту; 2) впровадження рефінансування комерційних банків під кредитування інноваційних проектів; 3) розширення практики створення технопарків, високотехнологічних бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів, іншої інфраструктури інноваційної діяльності;

Продовження таблиці 1.

1	2
7) низька конкурентоспроможність країни на світовому ринку; 8) неефективна інтеграція наукової, виробничої й освітньої складових у структурі інноваційної системи; 9) низький рівень фінансування інноваційної діяльності; 10) зменшення кількості висококваліфікованих науковців; 11) нерозвиненість механізмів економічного та соціального стимулювання впровадження інновацій; 12) результати впливу тіньового капіталу та корупційних дій на інноваційне інвестування та інноваційний розвиток; 13) потреба в закупівлі інноваційних технологій; 14) висока вартість нововведень; 15) слабка матеріальна, науково-технічна база та застарілі технології; 16) високий економічний ризик; 17) низький платоспроможний попит на нові продукти; 18) несприятливість підприємств регіону до нововведень.	4) впровадження системи страхування кредитів на інноваційний розвиток; 5) прийняття нормативних актів щодо захисту прав інтелектуальної власності; 6) державне стимулювання цільової підготовки та підвищення кваліфікації кадрів вищими навчальними закладами для інноваційних виробництв; 7) впровадження освітніх програм щодо інноваційного розвитку та умов ведення венчурного бізнесу; 8) підвищення рівня та ефективності державного та регіонального фінансування пріоритетів інноваційної діяльності; 9) залучення інвестицій в інноваційну діяльність.

Складено автором на основі аналізу джерел [13 - 19]

Розрахунок зворотнього етапу процесу аналітичного планування починається із визначення пріоритетів проблем та можливостей відносно бажаного сценарію майбутнього, тобто нарощення інноваційного потенціалу регіону та вирішення його стратегічних завдань. На думку автора, на третьому рівні ієрархії ЗПП слід розглянути такі елементи (табл. 1)[13 – 19].

Далі проводиться перенормування ваги восьми найбільш значущих проблем і можливостей, які разом мають частку 75,86% (табл. 2).

Отже отримані результати дозволяють стверджувати, що найвагомими факторами розвитку та збільшення інноваційного потенціалу регіону виступають перш за все залучення інвестицій в інноваційну діяльність (35,7%) та запровадження пільгового оподаткування та субсидіювання інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів, пільговий режим амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту (17,21%). На-

ступним позитивним фактором є підвищення рівня та ефективності державного та регіонального фінансування пріоритетів інноваційної діяльності (14,37%). Меншими за пріоритетністю, але не менш важливими за змістом, є потреба в прийнятті нормативних актів щодо захисту прав інтелектуальної власності (7,33%) та державному стимулюванні цільової підготовки та підвищення кваліфікації кадрів вищими навчальними закладами для інноваційних виробництв (7,44%). Що стосується перешкод в розвитку інноваційного потенціалу регіону, правомірно зазначити негативний вплив результатів дії тіньового капіталу та корупційних схем на інноваційне інвестування та інноваційний розвиток; (7,48%), низький рівень фінансування інноваційної діяльності (5,67%) та зменшення кількості висококваліфікованих науковців (4,79%).

Таблиця 2. Перенормовані ваги найбільш значущих проблем та можливостей

№	Проблеми та можливості	Пріоритет	Пріоритет нормований
1	Низький рівень фінансування інноваційної діяльності (П)	0,043074	0,05678
2	Зменшення кількості висококваліфікованих науковців (П)	0,03637	0,04794
3	Результати впливу тіньового капіталу та корупційних дій на інноваційне інвестування та інноваційний розвиток (П)	0,05677	0,07483
4	Запровадження пільгового оподаткування та субсидіювання інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів, пільговий режим амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту (М)	0,130544	0,17208
5	Прийняття нормативних актів щодо захисту прав інтелектуальної власності (М)	0,055611	0,07330
6	Державне стимулювання цільової підготовки та підвищення кваліфікації кадрів вищими навчальними закладами для інноваційних виробництв (М)	0,056467	0,07443
7	Підвищення рівня та ефективності державного та регіонального фінансування пріоритетів інноваційної діяльності (М)	0,109012	0,14370
8	Залучення інвестицій в інноваційну діяльність (М)	0,270784	0,35694
	Сума ваг	0,758632	1,000000

Примітка. Розраховано автором.

В подальшому дослідженні щодо планування розвитку інноваційного потенціалу регіону, ми будемо враховувати тільки представлені вісім

найвпливовіших проблем та можливостей.

На другому етапі ЗПП визначається вплив суб'єктів (акторів) на найбільш суттєві проблеми та можливості. Пріоритет (вага) суб'єктів у зворотному процесі планування стосовно фокуса ієрархії розраховується на третьому етапі. Аналізуючи проблеми та можливості представлені на третьому рівні ієрархії, ми вважаємо за необхідне визначити суб'єкти (актори), які впливають на їх розв'язання та ефективно використання (четвертий рівень). Це державні органи влади, регіональні органи влади, керівники підприємств, інвестор, тіньовий капітал. Даний перелік суб'єктів прийняття рішень, що впливають на розвиток інноваційного потенціалу регіону, запропоновано з урахуванням фактичного становища з управління інноваційною діяльністю в регіонах.

Пріоритет (вага) суб'єктів у зворотному процесі планування стосовно фокуса (1-го рівня) ієрархії розраховується на третьому етапі. З цією метою матриця пріоритетів проблем та можливостей по суб'єктам множить на вектор пріоритетів проблем та можливостей відносно фокуса ієрархії. За результатами розрахунків отримано наступні пріоритети суб'єктів відносно фокуса ієрархії в ЗПП (табл. 3).

Таблиця 3. Пріоритети акторів відносно фокусу

Суб'єкти (актори)	Пріоритет відносно фокусу проблеми
Державні органи влади	44,46 %
Регіональні органи влади	20,47 %
Керівники підприємств	9,07 %
Інвестор	10,21 %
Тіньовий капітал	15,79%

Розраховано автором.

З вищенаведених даних доречно зробити висновок, що найбільший вплив на розв'язання проблем та використання можливостей розвитку інноваційного потенціалу регіону мають державні органи влади (44%), регіональні органи влади (20,5%) та тіньовий капітал (15,8%).

Четвертий етап ЗПП передбачає розрахунок пріоритетів альтернатив (цілей суб'єктів) відносно суб'єктів. Відповідно п'ятий етап передбачає отримання ваги альтернатив – цілей суб'єктів стосовно фокуса – бажаного майбутнього.

Таким чином, у результаті проведення зворотнього процесу планування отримано наступні пріоритети альтернатив (цілей суб'єктів)

відносно фокуса ієрархії ЗПП, тобто проблеми та можливості збільшення інноваційного потенціалу регіону, в рамках реалізації стратегії інноваційного розвитку. Відповідно п'ятий етап передбачає отримання ваги альтернатив – цілей суб'єктів стосовно фокуса – бажаного майбутнього. Для цього матриця пріоритетів альтернатив відносно акторів множиться на вектор пріоритетів акторів відносно фокусу ієрархії. Таким чином, у результаті проведення зворотнього процесу планування отримано наступні пріоритети альтернатив (цілей суб'єктів) відносно фокуса ієрархії ЗПП, тобто цілі які прагнуть досягти суб'єкти в разі збільшення інноваційного потенціалу регіону, в рамках реалізації стратегії інноваційного розвитку регіону (табл. 4).

Таблиця 4. Пріоритети цілей акторів відносно фокусу ієрархії

№	Назва	Пріоритет нормований
1	Отримання прибутку	4,20%
2	Підвищення конкурентоспроможності регіону	3,71%
3	Збільшення ВРП	7,54%
4	Нарощення надходжень до місцевих бюджетів	7,32%
5	Підвищення конкурентоспроможності держави	4,55%
6	Підвищення рівня ВВП	8,12%
7	Збільшення надходжень до бюджету	20,15%
8	Зростання зовнішніх інвестицій	11,59%
9	Підвищення прибутковості виробництва	3,33%
10	Збільшення капіталу	5,47

Примітка. Розраховано автором.

З розрахунків доречно констатувати, що найбільш пріоритетними є цілі державних та регіональних органів влади, а саме збільшення ВРП та зростання зовнішніх інвестицій. Цілі інвесторів, керівників підприємств – мають меншу вагу, але залишаються достатньо важливими. Варто відзначити, що ціль тіньового капіталу має досить суттєву вагу, що свідчить про суттєвий вплив даного актора на кінцевий результат планування.

Таким чином, вирішення зазначених проблем, як на державному, так і на регіональному рівні, а також ефективне використання та реалізація визначених у процесі аналізу можливостей дозволить збільшити наявний інноваційний потенціал регіонів, що сприятиме вирішенню ряду недоліків регіонального розвитку та досягненню динамічного

економічного розвитку кожного регіону, посиленню міжрегіональної економічної інтеграції, а в подальшому підвищенню соціальних стандартів життя населення.

Висновки. Узагальнюючи проведені дослідження варто відзначити, що планування стратегічних пріоритетів розвитку інноваційного потенціалу регіону із застосуванням методу аналізу ієрархій дає можливість визначити та кількісно оцінити стратегічні пріоритети розвитку інноваційного потенціалу регіону, дослідити засоби досягнення заданих пріоритетів, а також виявити проблеми та можливості, які можуть виникнути при реалізації певних політик і сценаріїв розвитку інноваційного потенціалу регіону. Отримані результати дають змогу перейти до другого прямого процесу планування з метою оптимізації планування та узгодження різних критеріїв прийняття рішення щодо розвитку інноваційного потенціалу регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І. та ін. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: Монографія. – НАН України. Ін-т економіки пром-сті. - Донецьк, 2007. – 328с.
2. Бубенко, П.Т. Інноваційний розвиток регіонів / П.Т. Бубенко, О.Б. Снісаренко: Монографія. – Х.: Форт, 2009. – 160 с.
3. Данилишин, Б.М. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика / Данилишин Б.М., Чернюк Л.Г., Фащевський М.І. – Черкаси: ЧДТУ, 2006. – 315 с.
4. Федулова, Л. Організаційні механізми формування результативної регіональної інноваційної системи // Стратегічні пріоритети. – № 4(13). – 2009. – С. 157 – 165.
5. Буркинський, Б.В., Лазарева Є.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону: Наукове видання. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2007. – 140с.
6. Геєць, В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко // Монографія. - Харків: Константа, 2006. – 272с.
7. Герасимчук З.В., Кужель Е.В. Управління інноваційною діяльністю в економіці України: Монографія. – Київ: Національна академія України, 2008. – 116 с.
8. Онищук, І.Г. Інноваційний розвиток регіону: політика, управління, економіка: Монографія. – К.: Атіка, 2005. – 280 с.
9. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.

10. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики: Монографія / За ред. В.С. Пономаренко. – Харків: ВД “Інжек”, 2007. – 404 с.
11. Saaty, T.L. (1980): The Analytic Hierarchy Process, McGraw- Hill, 1980.
12. Андрейчиков, А.В. Анализ, синтез, планирование решений в экономике // А.В. Андрейчиков, О.Н. Андрейчикова. М: Финансы и статистика, 2001. – 368 с.
13. Україна – 2015: Національна стратегія розвитку. – Київ: “Український форум” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://semynozhenko.com.ua/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf>.
14. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України “Шляхом європейської інтеграції” на 2004-2015 роки: Указ Президента від 8.04.2004 № 493/2004 // Офіційний вісник України – 2004. – № 18. – С. 17. – Ст. 1278.
15. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова КМУ від 21.07.2006 р. № 1001 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 30. – Ст. 2132.
16. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.
17. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості / [Біла С.О., Шевченко О.В., Жук В.І. та ін.]; за ред. С.О. Білої // Збірник матеріалів «круглого столу». – К.: НІСД, 2011. – 88 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.
18. Про державне стратегічне планування: Проект Закону України № 9407 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=41685.
19. Концепція державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 року №341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – С. 20. – Ст. 983.